

Jelena Starčević
**U potrazi za suštinom
individualnih razlika
u interkulturalnoj interakciji**

Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu, Jagodina

Edicija
MONOGRAFIJE

Jelena Starčević

U POTRAZI ZA SUŠTINOM
INDIVIDUALNIH RAZLIKA U
INTERKULTURNOJ INTERAKCIJI

Jagodina
2018

Izdavač
Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu
Milana Mijalkovića 14, Jagodina

Za izdavača
Prof. dr Violeta Jovanović

Urednik
Prof. dr Sunčica Macura

Recenzenti
Prof. dr Danijela Petrović
Prof. dr Ana Altaras Dimitrijević
Doc. dr Zorana Jolić Marjanović

Lektura i korektura
Msr Marija Đorđević

Dizajn korica
Mr Miloš Đorđević

Tehnički urednik
Vladan Dimitrijević

Tiraž
150

Štampa
Donat graf d. o. o. Beograd

ISBN 978-86-7604-167-1

Nastavno-naučno veće Fakulteta pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu, Jagodina, odobrilo je objavljivanje ove publikacije odlukom broj 01-4243/1 od 27. 9. 2018. godine.

SADRŽAJ

UVODNA REČ	9
PROUČAVANJE INDIVIDUALNIH RAZLIKA U INTERKULTURNOJ INTERAKCIJI	11
Šta znači biti uspešan u interkulturnoj interakciji	14
Individualne karakteristike koje doprinose uspešnosti u interkulturnoj interakciji	16
Kognitivni domen: Interkulturna svesnost	18
Afektivni domen: Interkulturna osetljivost	18
Bihejvioralni domen: Interkulturna spretnost	19
Konstrukti koji prožimaju kognitivni, afektivni i bihejvioralni domen	19
<i>Potencijal za interkulturnu adaptaciju</i>	19
<i>Interkulturna osetljivost (razvojni model)</i>	20
<i>Interkulturna kompetentnost</i>	23
Instrumenti za procenu individualnih razlika u interkulturnoj interakciji	24
Procena individualnih razlika u kognitivnom domenu	25
Procena individualnih razlika u afektivnom domenu	27
Procena individualnih razlika u bihejvioralnom domenu	27
Sveobuhvatna procena individualnih razlika: kognitivni, afektivni i bihejvioralni domen	29
Opšta ocena konceptualizacije i mera individualnih razlika u interkulturnoj interakciji	34
NOVI PRISTUP INDIVIDUALNIM RAZLIKAMA U INTERKULTURNOJ INTERAKCIJI – INTERKULTURNA INTELIGENCIJA	37
Konceptualizacija IKI	38
Razvoj IKI	41
IKI i shvatanje kulture i kulturnih razlika	43

<i>Nova značenja kulture: dekonstrukcija pojma u antropologiji</i>	44
<i>Nestajanje pojma kulture i kulturnih razlika?</i>	47
<i>Pokušaj odbrane starog značenja kulture</i>	49
IKI i shvatanje inteligencije	51
<i>Kriterijumi za naučnu validaciju konstrukta inteligencije</i>	52
<i>IKI – ishod ili potencijal?</i>	54
<i>Opravdanost uključivanja znanja kao komponente IKI</i>	55
<i>Konceptualna distinktivnost IKI</i>	58
Zadovoljenost empirijskih kriterijuma za nezavisnu inteligenciju .	61
Empirijska proučavanja IKI	61
Povezanost mera IKI sa pretpostavljenim antecedentima	62
Konvergentno-diskriminativna valjanost mera IKI	64
Prediktivna valjanost mera IKI	67
PROVERA KONVERGENTNO-DISKRIMINATIVNE VALJANOSTI MERA IKI U NAŠOJ SREDINI	75
Problem istraživanja	75
Razvoj mera IKI zasnovanih na postignuću	76
<i>Test interkulturnih problemskih situacija (TIPS)</i>	78
<i>Test znanja o kulturama (TZK)</i>	79
Hipoteze istraživanja	80
Metod	81
Uzorak	81
Merni instrumenti	82
Procedura ispitivanja	86
Rezultati istraživanja	87
Deskriptivne statističke mere	87
Faktorska struktura instrumenata	88
<i>Faktorska struktura CQS</i>	89
<i>Faktorska struktura TIPS-a</i>	89
Rezultati korelacionih analiza	89
Mere IKI i pol ispitanika	91
Antecedenti IKI	91

Faktorska analiza mera inteligencije i ličnosti	92
Predikcija skorova na merama IKI	92
Diskusija rezultata	93
Ograničenja istraživanja	98
ZAKLJUČAK	101
POGLED UNAPRED	103
PRILOG A	106
PRILOG B	108
SPISAK LITERATURE	109
BELEŠKA O AUTORU	125

UVODNA REČ

Pitanje šta je to što odlikuje ljude koji se brzo prilagođavaju na nove kulture i uspešni su prilikom kontakata sa pripadnicima drugih kultura pojavljuje se u raznorodnim kontekstima. Selekcija i/ili priprema ljudi za kontakte sa osobama iz drugih kultura sprovode se već od sredine 20. veka u okviru različitih zanimanja. Usmerene su na različite karakteristike i kompetencije, jer nema dovoljno jasnih i pouzdanih smernica koje od njih su najvažnije. U formalnom obrazovanju takođe postoje nedoumice šta bi trebalo da se razvija kod dece i mladih kako bi se što bolje pripremili za život i rad u svetu razlika.

Ova monografija predstavlja pokušaj da se na sistematizovan način prikaže i kritički analizira veći broj diferencijalno-psiholoških konstrukata koji su razvijeni specifično u svrhu objašnjenja individualnih razlika u interkulturnoj interakciji. Njen fokus je ipak na interkulturnoj inteligenciji kao jedinstvenoj i savremenoj perspektivi sagledavanja individualnih razlika u ovom domenu. Monografija u celini trebalo bi da doprinese omeđavanju valjanih teorijskih modela i empirijskih nalaza kao putokaza za buduća istraživanja i modele u ovoj oblasti.

Na početku prvog poglavlja sažeto su predstavljeni temelji i početak proučavanja individualnih razlika u interkulturnoj interakciji. Nakon razmatranja mogućih značenja uspešnosti u interkulturnoj interakciji i identifikovanja njihovog zajedničkog imenitelja, predstavljeni su specifični diferencijalno-psihološki konstrukti uređeni spram široko prihvaćenog opšteg modela interkulturnih kompetencija kojeg čine kognitivna, afektivna i bihejvioralna dimenzija. Potom sledi pregled mera za sve navedene konstrukte. Ovaj pregled uključuje empirijske nalaze namenjene proceni pouzdanosti i valjanosti prikazanih instrumenata. Poglavlje se završava sumarnom evaluacijom konceptualizacije i mera individualnih razlika u interkulturnoj interakciji, sa isticanjem ključnih problema i nedostataka.

Drugo poglavlje počinje predstavljanjem teorijskih modela interkulturene inteligencije i pretpostavki o njenom razvoju. Od posebnog značaja je kritička analiza interkulturene inteligencije iz perspektive savremenih shvatanja kulture i kulturnih razlika, jer se može primeniti i na ostale konstrukte interkulturenih kompetencija. Drugi oslonac u kritičkoj analizi interkulturene inteligencije, ali i načina njene operacionalizacije, čine naučno utemeljena saznanja iz psihologije inteligencije.

Poslednje poglavlje je posvećeno empirijskom istraživanju interkulturene inteligencije u našoj sredini sa glavnim ciljem utvrđivanja konvergentno-diskriminativne valjanosti mera ove inteligencije – jednog od kriterijuma za naučnu verifikaciju konstrukta. Istraživanje je sprovedeno u okviru izrade doktorske disertacije autorke monografije i obuhvata izradu dve mere ove inteligencije koje su zasnovane na postignuću. Uz teorijsku analizu, rezultati ovog istraživanja pružaju odgovor na pitanje postoji li posebna inteligencija za interakciju sa pripadnicima drugih kultura.

Produbljenost i istančanost u identifikovanju problema, ograničenja i/ili protivrečnosti koji odlikuju određena teorijska polazišta i empirijske strategije, veliki deo teksta čine jedinstvenim doprinosom postojećem naučnom korpusu u ovoj oblasti. Monografija predstavlja putokaz za buduća istraživanja i teorijske modele u ovoj oblasti, kao i snažan oslonac za obrazovnu politiku usmerenu ka razvijanju kompetencija dece i mladih neophodnih za život i rad u savremenom svetu koji odlikuje kulturna različitost.

Prof. dr Danijela S. Petrović

Nema sumnje da je dr Jelena Starčević izabrala da se bavi važnom i aktuelnom temom, kako sa stanovišta naučnih tokova (i to ne samo u psihologiji), tako i iz ugla savremenog života, u kome su prilike za interkulturalnu komunikaciju sve češće, a njihova aktualizacija sve izvesnija. Autorka deluje jednako objektivno u diskusiji tuđih i sopstvenih empirijskih nalaza – i jedne i druge tumači oprezno i odmereno, shodno odgovornosti koju preuzima za izrečene generalizacije i zaključke. Celokupan rukopis, a drugo i treće poglavlje napose, odiše analitičkim i kritičkim pristupom temi (naučno orijentisanom čitaocu posebno će biti dragocena kritička analiza konstrukta interkulturalne inteligencije, kojom autorka bitno dopunjava dosadašnje teorijske i empirijske doprinose njegovoj validaciji). Posebna vrednost predloženog rukopisa sastoji se u tome što se u njemu – osim kritičke analize raspoložive, već objavljene građe – iznose originalni istraživački nalazi i psihometrijska rešenja.

Prof. dr Ana Altaras Dimitrijević

Retko se u savremenim naučnim publikacijama sreće stil izlaganja kakav je u ovom rukopisu prikazala autorka – tekst se „zida” vertikalno, od temelja do krova, i tera čitaoca da ostane istrajan u njegovom proučavanju, nudeći mu kao nagradu solidno razumevanje prikazane oblasti izučavanja. Time što odgovore na važna pitanja nudi na kraju, nakon produbljenog razmatranja relevantnih teorijskih i empirijskih pitanja, autorka izbegava instant rešenja i odgovore, majstorski ilustrujući prirodu svakog ozbiljnog naučnog i istraživačkog procesa.

Doc. dr Zorana Jolić Marjanović

ISBN 978-86-7604-167-1

www.pefja.kg.ac.rs